Веретильник Виталий. Методические рекомендации научно-педагогическому составу кафедр факультета подготовки руководящих кадров по развитию военно-специальной компетентности офицеров-пограничников в процессе магистерской подготовки.

В статье представлены методические рекомендации по развитию в офицеров-пограничников военно-специальной компетентности, в частности говорится о необходимости учета в содержании подготовки офицеров-пограничников на магистратуре изменений в политической ситуации, новых вызовов пограничной безопасности; усилении внимания в учебном процессе к военной компоненте деятельности пограничников; введение в содержание специальных учебных дисциплин вопросов относительно специфики деятельности в зоне АТО и др.

Ключевые слова: *военно-специальная компетентность, офицеры-пограничники, компетентностный подход, магистратура, компетенция, методические рекомендации.*

Veretilnyk Vitaly. Methods recommendations research and teaching staff departments of the faculty leadership training for the development of military-special competence border guard officers during training masters.

The article presents the basic guidelines for the development of border officers, military special competence. Particular the need for competence, personality and activity-oriented approach and the principles of visibility and accessibility of education, durability learning principles of systematic, consistency and comprehensiveness. Equally important is the consideration of the content of officer training at master-border changes in the political situation, new challenges border security. Special attention in the learning process requires the military component of the border agency, as well as the introduction to the content of specific disciplines questions about specific activities and rules of conduct in the area of anti-terrorist operations. Using modelling and solving practical situations future careers based on problematic are also important in preparing officers in the magistracy. The effectiveness of training managerial officers also depends on the use of the method of solving professional problems; development of communication and teaching skills through interactive teaching methods; use method simulation game to practice professional skills and decision-making; proper organization of self and self officers; use of appropriate tasks for the development of skills of self education and others.

Key words*: military special competence, officers, border guards, competence approach, Masters, expertise, guidance.*

УДК 378.147.88

Ганна Герасименко, к.пед.н
Кіровоградська льотна академія
Національного авіаційного університету

КОМПОНЕНТИ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ КУРСАНТІВ ЛЬОТНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПРОЦЕСІ ЗАГАЛЬНОТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглядаються визначення поняття «фахові компетентності», компоненти фахових компетентностей, значення їх формування в процесі загальнотехнічної підготовки курсантів льотних навчальних закладів. Відомо, що професійна надійність майбутнього авіаційного фахівця залежить від сформованих у курсантів знань, умінь і навичок у процесі професійної підготовки, структурним елементом якої є загальнотехнічна підготовка. Акцентується увага на важливості вивчення курсантами загальнотехнічних дисциплін.

Ключові слова: *загальнотехнічні дисципліни, компоненти, фахові компетентності, авіафахівець, льотний навчальний заклад.*

Постановка проблеми. Сьогодні здатність швидкої адаптації до перманентних інновацій протягом всієї професійної діяльності виступає першочерговим завданням з підготовки кваліфікованих пілотів. Окрім необхідних індивідуальних психофізичних характеристик та спеціальних навичок виникає необхідність формування в курсантів ще й високого рівня розвитку загальнотехнічного мислення. Роль загальнотехнічних дисциплін у професійній освіті сучасних авіаторів збільшується разом зі зростанням рівня складності та автоматизованості виробничих функцій, швидкої модифікації параметрів сучасної авіаційної техніки та можливостей адекватного пристосування людини до машини як штучного інтелекту. З цих причин, професійна підготовка фахівців авіаційної галузі потребує більш глибокої інтеграції та взаємоузгодженності у вивченні загальнотехнічних і профільних дисциплін, а формування фахових компетентностей як операціоналізована мета навчання майбутніх пілотів не повинна заважати побудові їх цілісного наукового світобачення на засадах вже відкритих людством природничих констант.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітленням різних аспектів проблеми формування фахових компетентностей майбутніх фахівців займались В. І. Байденко, О. В. Бирюк, І. Г. Галяміна, О. В. Задорожна, І. О. Зимня, М. Т. Левочко, О. В. Овчарук, П. М. Онипченко, І. В. Родигіна, Н. С. Савченко, Г. К. Селевко, Ю. Г. Татур, В. В. Ягупов та ін. Аналіз досліджень спонукає до висновку про відсутність єдиного підходу до розуміння сутності поняття «фахових компетентностей» та їхніх компонентів.

Мета статті. Метою статті є розкриття та аналіз компонентів фахових компетентностей курсантів льотних навчальних закладів у процесі загальнотехнічної підготовки.

Виклад основного матеріалу. У психолого-педагогічній літературі поняття «фахова компетентність» практично не застосовують. Лише окремі науковці послуговуються ним у своїх працях. Так, В. І. Свистун, досліджуючи підготовку майбутніх фахівців аграрної галузі до управлінської діяльності, виокремлює як компонент у структурі їхньої управлінської компетентності фахову компетентність [6].

Г. В. Єльнікова [4] проаналізувала фахову компетентність керівника вищого навчального закладу III–IV рівнів акредитації; А. О. Чемерис обґрунтував групову фахову компетентність органів державного управління та місцевого самоврядування [7]; А. Л. Воєвода – фахову компетентність майбутнього вчителя математики [1].

Під фаховими компетентностями курсантів льотних навчальних закладів розуміється сукупність загальнонаукових, загальноавіаційних і спеціальних знань, умінь, навичок, морально-вольових, фізичних та психофізіологічних якостей, що детермінують ефективне виконання виробничих функцій і типових завдань діяльності на засадах перманентної самоосвіти й самовдосконалення [2, с. 38].

Отже, дослідники пропонують різні класифікації фахової компетентності, однак, незалежно від форм діяльності фахівця, компетентність передбачає два основні компоненти:

1) систему знань, яка демонструє теоретичну готовність фахівця;

2) систему вмінь і навичок, що становить підґрунтя практичної готовності спеціаліста до професійної діяльності.

Льотний профіль навчального закладу – специфічний чинник навчання курсанта, що зумовлено комплексністю проблеми формування професійної надійності майбутніх пілотів. Надійність людини-оператора в екстремальних умовах залежатиме від сформованих у курсантів знань, умінь і навичок у процесі професійної підготовки, зокрема в процесі вивчення загальнотехнічних дисциплін.

Загальнотехнічна підготовка, як зазначає С. М. Ящук, є структурним елементом у складнішій освіті – системі політехнічної підготовки, метою якої є формування готовності до праці у сфері сучасного матеріального виробництва, яке включає в себе предмети праці, техніку, технологію, організацію праці й виробництва, економіку процесу виробництва та саме працю, втілену через свого носія – людину [9, с. 49]. Отже, для ефективного забезпечення майбутньої діяльності курсантам льотних навчальних закладів необхідно надати знання з таких предметів, як: інженерна графіка, метрологія, стандартизація та сертифікація, матеріалознавство, теорія механізмів і машин, деталі машин, теоретична

механіка, опір матеріалів, які утворюють блок дисциплін, що забезпечують загальнотехнічну підготовку.

На підставі аналізу професійно-кваліфікаційних вимог до пілота цивільної авіації та опрацювання психолого-педагогічної літератури виокремлено такі компоненти фахових компетентностей курсантів льотних навчальних закладів: когнітивний, праксеологічний, мотиваційний, комунікативний, особистісний.

Когнітивний компонент фахових компетентностей є базисним, сутність його полягає в тому, що майбутні пілоти цивільної авіації повинні оволодіти основними знаннями з фундаментальних, загальнотехнічних та спеціальних дисциплін. Особливу увагу приділено вивченню загально технічних дисциплін, без яких неможливе вивчення спеціальних дисциплін на рівні, що відповідає вищій технічній освіті, успішна професійна та науково-дослідницька діяльність фахівця в галузі цивільної авіації за умов інтенсифікованого потоку науково-технічної інформації, нових засобів управління повітряним рухом та керування повітряним судном, нових інформаційних технологій. Разом з іншими профільними дисциплінами (авіаційна метеорологія, аеродинаміка, динаміка польоту та ін.) загальнотехнічні забезпечують формування авіаційного фахівця, який буде здатний у майбутньому розв'язувати завдання установ та організацій у різних сферах управління на сучасному науково-технічному рівні.

Праксеологічний компонент передбачає практичну здатність успішно реалізувати посадову компетенцію в процесі професійної діяльності на підприємстві; відображає наявність фахового досвіду, фахової культури, спроможність діяти як фахівець, що також досягається під час навчання в льотних навчальних закладах, зокрема в ході тренажерної підготовки.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що важливими складниками підготовки курсантів льотних навчальних закладах є вміння та навички, які повинні забезпечити не тільки готовність до навчальної й професійної діяльності, але й сприяти стійкому формуванню їхніх фахових компетентностей. До того ж окреслена проблема не знайшла цілісного опрацювання в дослідженнях науковців. Основними досягненнями педагогічної науки є обґрунтування значення умінь для успішного засвоєння студентами знань і формування навичок зі спеціальних предметів, визначення сутності понять «уміння» та «навички», розроблення методики їх вироблення. Забезпечення високого рівня розвитку вмінь та навичок постає однією з основних дидактичних цілей навчального процесу [2, с. 94].

Дослідники деколи повністю ототожнюють терміни «уміння» та «навички», іноді виявляють їхню подібність або вважають їх доповненням один до одного: на основі здобутих знань виробляються вміння – на ґрунті сформованого вміння в ході багаторазового повторення тієї чи тієї операції виконання її стає автоматичним – так формується навичка.

Проблема формування, розвитку та вдосконалення вмінь була і є предметом численних наукових зацікавлень, проте й на сьогодні немає єдиного визначення самого поняття «вміння». Причина полягає в його складності й, багатогранності властивостей.

Отже, уміння, на нашу думку, – це засвоєний суб'єктом спосіб виконання дії, який забезпечений сукупністю набутих знань. Уміння формуються через вправи, створюють можливість виконання дії не лише у звичних, а й у змінених умовах і розкриваються через цілеспрямованість, усвідомленість, здатність особистості до узагальнення та реалізації творчого характеру діяльності. Варто зазначити, що структура вміння багатокомпонентна, охоплює не тільки уявлення, відчуття, координацію, але й теоретичні та методичні знання, творче мислення, різноманітні навички.

Навички, за педагогічним словником, – це «дії, складові частини яких у процесі формування стають автоматичними. За наявності навичок діяльність людини відбувається швидше і продуктивніше. Навички необхідні в усіх видах діяльності: навчальній, трудовій, ігровій тощо. Формуються навички на основі застосування знань про спосіб дії через цілеспрямовані планомірні вправляння» [3, с. 221].

На думку П. А. Рудика, навичка – це дія, доведена до певної міри досконалості, виконувана правильно, швидко та ергономічно, із високим кількісним і якісним результатом.

Характерними її особливостями дослідник уважає цілісність виконуваної дії; усвідомлений характер виконання; виникнення й розвиток у процесі життєдіяльності, навчання та виховання; відомий ступінь автоматизації рухів [5, с. 267].

Формування вмінь і навичок – найважливіша умова підготовки курсантів до навчальної діяльності, шлях налагодження зв'язку теорії з практикою. Їх застосування стимулює навчальну діяльність, викликає впевненість курсантів у своїх силах. Знання стають засобом впливу на предмети та явища дійсності, а вміння та навички – знаряддям практичної діяльності. Їх формування відбувається в найрізноманітніших видах діяльності та багато в чому залежить від характеру навчального предмета, специфіки змісту досліджуваного явища. Його можна педагогічно організувати через виконання вправ, практичну діяльність. Застосування знань підсилює мотивацію до навчання, робить знання більш міцними, реально осмисленими [8].

Педагогічна діяльність викладачів повинна бути спрямована на практичну діяльність курсантів льотних навчальних закладів, яка повинна стати їхнім внутрішнім надбанням. Для формування в майбутніх авіафахівців необхідних умінь та навичок потрібно поставити перед ними мету, сформулювати мотив і правильно організувати діяльність у межах кожної навчальної дисципліни, зокрема загальнотехнічних дисциплін. Від успішного формування вмінь і навичок залежать дієвість знань, підготовленість курсантів до самоосвіти, саморозвитку та опанування спеціальності.

Мотиваційний компонент демонструє позитивне ставлення курсантів льотних навчальних закладів до фаху, до обраної спеціальності та відображається через формування внутрішньої вмотивованості майбутніх пілотів до отримання знань, зокрема із загальнотехнічних дисциплін, до вивчення техніки та технологій, отримання роботи за фахом тощо. Мотиваційний компонент об'єднує мотиви, мету, потреби в професійному навчанні, удосконаленні, самовихованні, саморозвитку, ціннісні установки актуалізації в професійній діяльності, стимулює творчий вияв особи в професійній діяльності. Він допускає наявність зацікавленості професійною діяльністю, який характеризує потребу людини в знаннях, в оволодінні ефективними способами організації професійної діяльності. Крім того, мотиваційний компонент містить мотиви реалізації професійної діяльності, спрямованість на здобуття курсантами сукупності знань і розвиток їхньої особистості, реалізацію самостійної пізнавальної діяльності.

Комунікативний компонент зумовлений здатністю пілота цивільної авіації взаємодіяти як із членами екіпажу, із пасажирами, диспетчерською службою, так і з іншими організаціями, що мають відношення до льотної діяльності. Майбутні пілоти повинні мати високу мовну культуру, уміти налагоджувати контакти, формулювати логічні запитання та давати лаконічні відповіді, що також досягається в процесі теоретичної підготовки, зокрема під час вивчення фундаментальних дисциплін. Розвиток комунікативного компонента передбачає вироблення комунікативних навичок і вмінь, володіння прийомами та засобами розв'язування комунікативних завдань; оперування професійною термінологією та відповідними прийомами професійного спілкування, готовність до їх застосування на практиці. Комунікативний компонент виявляється в здатності захищати себе та дбати про свою відповідальність; у спроможності ідентифікувати себе із цінностями професійного середовища; у наявності професійної позиції пілота.

З метою формування в майбутніх пілотів комунікативного компонента, вивчення загальнотехнічних дисциплін має бути спрямоване на вироблення в них стійкого інтересу до професійної комунікації, на оволодіння технічною термінологією, відповідними прийомами спілкування, комунікативно-професійними вміннями й навичками для розв'язанні комунікативних завдань у процесі вивчення загальнотехнічних дисциплін. З огляду на це, під час навчання необхідно розвивати технічне мовлення курсантів; формувати мовленнєві моделі (варіанти стійких словосполучень або висловів), найчастіше застосовувані на практиці; опановувати прийоми й засоби, реалізовані на окремих етапах розв'язання комунікативних завдань у навчальному процесі або під час роботи над окремим завданням; виробляти вміння відстоювати, обґрунтовувати власну думку, позицію; підтримувати

співрозмовника та зважати на його думку; уміти слухати, емоційно забарвлювати власне мовлення.

Особистісний компонент демонструє усвідомлення курсантом льотного навчального закладу самого себе як фахівця; професійну самооцінку, самоаналіз власних професійних, зосібна фізичних та психофізіологічних, якостей; здатність до саморозвитку та самоосвіти тощо. Цей компонент представлений такими особистісними та професійно важливими якостями майбутнього пілота, як уважність, толерантність, моральна чистота, комунікабельність, конгруентність, активність, самостійність, ініціативність, креативність, гнучкість мислення. Водночас у межах специфіки професії пілота цивільної авіації постає необхідність ураховувати й розвивати психофізіологічні властивості особистості курсанта.

Висновки. Таким чином, у процесі вивчення загальнотехнічних дисциплін когнітивний компонент актуалізується через використання тестових завдань різного рівня складності, в яких відображені ключові моменти програмного теоретичного матеріалу, а змістове наповнення узгоджене з відповідними дидактико-методичними принципами розроблення змісту тесту та відповідають методичним вимогам, які дають змогу визначити рівень опанування навчального матеріалу. Праксеологічний компонент реалізується через методи проблемного-пошукового та проектного навчання, проведення диспутів, дидактичних ігор, розв’язання задач пізнавального та міжпредметного характеру, обговорення авіапригод, тобто через інтерпретацію нового вивченого матеріалу відповідно до форм занять, що дає змогу простежити логічність застосування отриманих знань на практиці. Мотиваційний компонент актуалізується в процесі підготовки та проведення проектних методів, які спричинюють активізацію самостійної діяльності й активно-пошукову роботу курсантів. Комунікативний та особистісний компоненти реалізується через презентацію проекту, уміння подати матеріал, правильні, логічні та чіткі висловлення, уміння вислухати критику, вироблення адекватної самооцінки, аналіз та виправлення помилок. Перспективним залишається питання якісного формування компонентів фахових компетентностей курсантів льотних навчальних закладів у контексті інтердисциплінарного підходу до навчання.

Список використаних джерел

1. Воєвода А. Л. Формування фахової компетентності майбутніх учителів математики засобами розвитку пізнавальної активності : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А. Л. Воєвода ; Вінницький держ. педагогічний ун-т ім. Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2009. – 20 с.

2. Герасименко Г. В. Формування фахових компетентностей курсантів льотних навчальних закладів у процесі вивчення фундаментальних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Герасименко Ганна Віталіївна ; Класичний приватний ун-т. – Запоріжжя, 2015. – 255 с.

3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.

4. Єльникова Г. В. Моделювання управлінської компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу / Г. В. Єльникова, В. І. Маслов // Імідж сучасного педагога. – 2008. – № 4. – С. 3–8.

5. Рудик П. А. Психология / П. А. Рудик. – М. : Физкультура и спорт, 1958. – 501 с.

6. Свистун В. І. Підготовка майбутніх фахівців аграрної галузі до управлінської діяльності : монографія / В. І. Свистун. – К. : Науково-методичний центр аграрної освіти, 2006. – 343 с.

7. Чемерис О. С. Теоретичне обґрунтування групової дієвої компетентності органів державного управління та місцевого самоврядування / О. С. Чемерис // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. УАДУ при Президентові України (Львівський філіал). – Л. : Кальвалія, 2000. – Вип. 4. – С. 8–22.

8. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнаренко. – 6-те вид., переробл. і доповн. – К. : Знання, 2008. – 310 с.

9. Ящук С. М. Професійна підготовка викладача загальнотехнічних дисциплін: теоретичний аспект : навчальний посібник / С. М. Ящук. – Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. – 133 с.

Герасименко Анна. Компоненты профессиональных компетенций курсантов летных учебных заведений в процессе общетехнической подготовки.

В статье рассматриваются определения понятия «профессиональные компетентности», компоненты профессиональных компетентностей, значение их формирования в процессе общетехнической подготовки курсантов летных учебных заведений. Известно, что профессиональная надежность будущего авиационного специалиста зависит от сформированных у курсантов знаний, умений и навыков в процессе профессиональной подготовки, структурным элементом которой является общетехническая подготовка. Акцентируется внимание на важности изучения курсантами общетехнических дисциплин.

Ключевые слова: *общетехнические дисциплины, компоненты, профессиональные компетентности, авиаспециалист, летное учебное заведение.*

Herasymenko Hanna. The components of students' professional competencies at flight educational establishments in the process of general technical training.

The article reveals different definitions of «professional competences», the components of professional competences, significance of their formation into the process of general technical training in the flight educational establishments. It is a well known fact that professional reliability of future aviation specialists depends on the cadets' knowledge, abilities and skills, which are formed during the professional training. That's the reason why general technical training of the cadets in flight educational establishments as a structural element of the professional training becomes very important. As the basis of the formation of aviation specialists' professional competences the following components have been determined: cognitive, praxeological, motivational, communicative, personal. In the article a special attention is paid to the importance of general technical disciplines which are studied in the flight educational establishments.

Key words: *general technical sciences, components, professional competences, an aviation specialist, flight educational establishment.*

УДК 372.881.111.1

Людмила Герасименко, к. пед. н., доцент
Кіровоградська льотна академія
Національного авіаційного університету

МОТИВАЦІЯ ДО САМООСВІТИ МАЙБУТНІХ АВІАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Статтю присвячено проблемі мотивації до самоосвіти майбутніх авіаційних фахівців, яка набуває особливої актуальності у зв'язку з підвищенням міжнародних вимог та потребою до постійного оновлення знань, умінь та навичок. Самоосвіта визначається як отримання системних знань у певній галузі, яка передбачає безпосередній інтерес особистості в органічному поєднанні із самостійністю у вивченні матеріалу. Одним із головних завдань майбутнього авіаційного фахівця є проблема організації самоосвітньої діяльності. Подано характеристики процесу самоосвіти, а саме: індивідуалізація, саморегульований характер та сприяння самореалізації особистості. Самоосвіта в льотному навчальному закладі виконує важливі завдання, спрямовані на всі види підготовки майбутнього авіаційного фахівця.